

Yayın Geliş Tarihi (Submitted): October/Ekim-2024 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Aralık/December-2024

Ziya Gökalp'e Göre Modern Türk Ailesi: Gelenekten Geleceğe*

According to Ziya Gökalp: The Modern Turkish Family – From Tradition to The Future

Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK¹, Sümeyye EVRAN²

Öz

Ziya Gökalp, Türk modernleşmesinin önemli isimlerinden biri olarak, aile yapısını toplumsal yapı ve kültürel değişim bağlamında derinlemesine incelemiştir. Gökalp'e göre, aile yalnızca biyolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve sosyal işlevleri olan, toplumun temel yapı taşı bir kurumdur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte aile yapısında gelenekselden moderne doğru önemli değişimler yaşanmıştır. Gökalp, bu değişimin doğru yönlendirilmediğinde aile içi değerlerin aktarımının ve sosyal bağların zayıflayabileceğini belirtmiştir.

Günümüz modern ailesi, kadınların iş gücüne katılımı, teknolojinin etkisi, çok kültürlülük ve değişen ebeveynlik rolleri gibi faktörlerle evrim geçirmiştir. Boşanmaların artışı, evlilik dışı ilişkilerin kabulü ve LGBT+ bireylerin aile kurma haklarının tanınması aile tanımını genişletmiştir. Aile artık biyolojik bağlarla sınırlı kalmayıp, sevgi, saygı ve ortak yaşamı paylaşan bireylerin birlikteliği olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme, aile içi iletişim ve kültürel çeşitliliğin artmasına katkıda bulunmuştur. Bu çalışmada Ziya Gökalp'in modern aile tanımının modernleşme ile birlikte değişime uğraması üzerine etki eden unsurlar ve bu alanda yapılan aile çalışmaları, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular sistematik bir şekilde bütünleştirilerek, değerlendirmeler yapılmaktadır. Araştırmada modern aile yapısında meydana gelen değişimlerin kadınların çalışma hayatına girmesi, çok kültürlülük, teknolojinin yoğun bir biçimde gündelik yaşama girmesi olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu unsurlar açıklanmıştır. Sonuç olarak görülmektedir ki; modern aile yapısına etki eden tüm unsurlara rağmen aile, dönüşerek ve gelişerek varlığını devam ettirmektedir. Gökalp'in modern Türk Ailesi anlayışının günümüzdeki önemi, değişim ve dönüşümü aynı zamanda gelecek potansiyellerinin değerlendirildiği bu çalışmada aile konusunda yapılacak yeni çalışmalar için çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Aile, Boşanma, Modern Aile, Türk Aile Yapısı.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Ziya Gökalp, as one of the prominent figures of Turkish modernization, analyzed the structure of family and the evolution of cultural transformation. According to Gökalp, the family is not merely a biological union but also an institution that serves as the foundational building block of society, encompassing

* Bu çalışmanın ilk hali 04 – 06 Ekim 2024 tarihlerinde Afyonkarahisar'da düzenlenen *Ölümlünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji* sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, kocak@aku.edu.tr.

²Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, sumeyye.evran@usr.aku.edu.tr.

cultural, economic, and social well-being. With the transition from the Ottoman Empire to the Turkish Republic, significant changes in family structures from traditional to modern were observed. Gökalp argued that if this transformation is not guided correctly, it could weaken the transmission of family values and social bonds. In contemporary times, the modern family continues to evolve under the influence of factors such as the changing roles of women in the workforce, globalization, multiculturalism, and parenting roles. The increasing rates of divorce, the acceptance of non-marital unions, and the recognition of LGBTQ+ family rights have expanded the definition of family. The family is now classified not solely based on biological ties but as a union characterized by love, respect, and the sharing of a common life. Technological advancements and globalization have further influenced intra-family communication and increased cultural diversity. These dynamics reflect Gökalp's understanding of the modern family, shaped by modernization and the factors affecting it. The study of modern families, employing qualitative research methods and in-depth analysis, integrates systematic examples and evaluates the findings comprehensively. This research highlights how changes in the modern family structure are influenced by cultural shifts, women's increased participation in the workforce, multiculturalism, and the integration of technology into daily life. Despite all these influencing factors, it is observed that the family continues to sustain its existence through transformation and development. Finally, the contemporary relevance of Gökalp's understanding of the modern Turkish family is emphasized, along with evaluations of its potential for future developments. The study offers various suggestions for new research in the field of family studies.

Keywords: Family, Divorce, Modern Family, Turkish Family Structure.

Paper Type: Research

Giriş

Ziya Gökalp, Türk modernleşmesinin önde gelen isimlerinden biri olarak, modern Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yapılarını derinlemesine inceleyip analiz etmektedir. Gökalp, aile yapısında meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Gökalp'in aile incelemelerinin temelinde, ailenin rolü ve önemi büyük bir yer tutmaktadır. Gökalp'in aile anlayışı, geleneksel Türk ailesinin modernleşme sürecindeki değişimi ve dönüşümünü anlamamız için kritik bir perspektif sunmaktadır. Bu araştırma makalesinde, Gökalp'in aile yapısına dair görüşleri, gelenekten moderne geçiş süreci ve bu sürecin günümüzdeki etkileri ele alınacaktır.

1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı, geleneksel aile yapısının modern toplumdaki değişimlerini anlamak ve bu değişimlerin toplumsal etkilerini incelemektir. Özellikle Ziya Gökalp'in aile anlayışının günümüz aile yapıları üzerindeki etkilerini analiz ederek, geleneksel ve modern aile yapıları arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmek hedeflenmektedir. Ayrıca, çok kültürlü yaklaşımlar ve teknolojik gelişmelerin aile yapısı üzerindeki etkilerini inceleyerek, aile içi ilişkiler konusunda öneriler sunulmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden ayrıntılı inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" (Gökalp, 1918, s. 12-19), "Türkçülüğün Esasları" (Gökalp, 2003, s. 150-155) gibi temel bilgiler ve ilgili akademik makaleler, tezler ve raporlar taranarak analiz edilmiş, dokümanların seçimi, modernleşme süreci ile geleneksel aile yapısı arasındaki ilişkiyi inceleyen veriler üzerinden yapılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmış ve sistematik olarak değerlendirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 39-42). Bu kapsamda ilgili kitaplar, tezler ve raporlar incelenmiş ve elde edilen veriler sistematik bir şekilde bir araya getirilmiştir.

2. Ziya Gökalp'in Aile Anlayışı

Ziya Gökalp'in aile anlayışında, bireylerin toplumsal değerleri öğrenip içselleştirirken toplumun kültürel ve sosyal değerlerinin nesiller arası aktarımını sağlayan bir kurum şeklinde tanımladığı görülmektedir. Gökalp'e göre aile sadece biyolojik bir birliktelik olarak tanımlanmaz; aynı zamanda toplumun temel bir yapı taşı da olarak görülmektedir. *Türkçülüğün Esasları* eserinde ailenin, toplumun temel yapı taşı olduğu vurgulanmaktadır. Gökalp bireylerin toplumsal

normlara uygun olarak yetişmesini sağlayan ve ahlaki değerlerin yerleşmesini mümkün kılan kurumun aile olduğunu belirtmektedir. Gökalp'e göre aile, yalnızca biyolojik bir birlikten oluşmaz; toplumsal ve kültürel değerlerin ilk öğrenildiği kurumdur. Bu yapı, toplumsal temel değerlerin aktarıldığı ve bireylerin karakter gelişimi ile toplumsal uyumları açısından önemli rol oynamaktadır (Gökalp, 2003, s. 150-155). Gökalp'e göre devletin ve milletin esasını oluşturan aile, bireyin milli kültürünü bireylerine tanıtılabilmek ve her bireyin milli kültür içinde yetişmesini sağlamak amacı taşımaktadır (Özer, 2007, s. 23).

Gökalp, aileyi, "birbirine akrabalık bağı ile bağlı olan fertlerin toplamı" şeklinde tanımlamaktadır. Gökalp'e göre, akrabalık ve kandaşlık birbirinden farklı kavramlardır. Kandaşlık, fizyolojik bir ilişkiyi ifade ederken kandaşlar her zaman akraba değildir. Konun daha detaylı biçimde açıklanması gerekirse, anaerki ailelerde babanın, çocuğun kandaşı olarak kabul edilmesine rağmen akraba olarak değerlendirilmediğini görebiliriz; çocuğun akrabası yalnızca anne tarafından oluşmaktadır. Ataerki ailelerde ise durum tersine döner: annenin çocuğun akrabası olarak kabul edilmemesi, baba tarafının ise akraba olarak görülmesi söz konusudur. Bu farklılıklar, Emile Durkheim'ın fizyolojik bir nitelik taşıyan kandaşlıkla, sosyal nitelik taşıyan akrabalık arasındaki ayrımı açıklama çabasını yansıtmaktadır. Durkheim, bu şekilde, kandaşlık ve akrabalığın toplumsal yapının işleyişindeki rollerini ve bunların sosyal anlamlarını daha iyi anlamayı amaçlamaktadır (Gökalp, 1992, s. 58). Akrabalık ve kan bağı arasındaki farkı anlamak, toplumsal ilişkilerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için önemlidir. Durkheim'ın düşünce temelini açıklayacak olursak; toplumsal olguların biyolojik temellerden ziyade sosyal olarak nasıl inşa edildiğini anlama amacı taşımaktadır.

Kandaşlık, fizyolojik bir bağıdır; iki kişi arasında kan bağı olmasa da birbirlerini akraba olarak görmeleri mümkündür. Akrabalık ise sosyal bir bağıdır ve din ile hukuk gibi kurallar tarafından şekillendirilmektedir. Emile Durkheim, toplumun gelişimini aşiret, kavim, ümmet ve millet olarak dört aşamada incelemiş ve ailenin de bu dört aşamayı takip ettiğini belirtmiştir. Bu çerçevede aile, aşiret döneminde "simye," kavim döneminde "ocak," ümmet döneminde "konak," ve millet döneminde "yuva" isimlerini almış, bu gelişim dört aşamaya ayrılmıştır. Ziya Gökalp de aile yapısının bu gelişim aşamalarını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Gökalp, aileyi başlangıçta "maderî" ve "pederî" olmak üzere iki aşamaya ayırır. "Maderî" aile, akrabalık bağlarının anne tarafından kurulduğu aileyi ifade ederken; "pederî" aile ise akrabalık bağlarının baba tarafından kurulduğu aile biçimini ifade etmektedir. Bu ayırım, ailenin yapısal gelişimini ve sosyal organizasyonunu anlamak açısından büyük önem taşımaktadır (Özer, 2007, s. 21-22). Özetle, Gökalp ve Durkheim'ın aile teorileri arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar göze çarpmaktadır. Her ikisi de aile yapısının toplumsal değişimle birlikte evrimleştiğini kabul etseler de, bu evrimi açıklamak için kullandıkları modeller ve vurguladıkları noktalar farklılık göstermektedir.

Ziya Gökalp, aileyi incelerken özellikle kadının hakları ve eğitimine odaklanmaktadır. Gökalp'in sisteminde, değerler ister sosyal, kültürel, isterse insani nitelikte olsun büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, aileye değerlerin taşıyıcısı ve koruyucusu rolü verilmektedir. Gökalp'in vurguladığı kavramlar arasında içtimai vicdan, maşeri vicdan, ferdi vicdan, milli vicdan, maşeri şuur, maşeri duygu, içtimai ruh ve müşterek vicdan gibi terimler, onu doğal olarak ailedeki değer ve kıymet hükümlerine yönlendirmiştir. Bu terimler, aile içindeki değerlerin ve normların belirlenmesinde ve korunmasında ailenin önemini yansıtmaktadır (Nirun, 1999, s. 31-40). Gökalp'in aile çalışmaları, ailenin hem toplumsal yapısının bir parçası olarak hem de değerlerin aktarıldığı bir alan olarak önemini ortaya koymaktadır. Gökalp'in vurguladığı kavramlar, aile yapısının evrimini, akrabalık ilişkilerinin dinamiklerini ve ailenin toplumsal değerler sistemindeki yerini anlamak için bir çerçeve sunmaktadır.

Ziya Gökalp, insanın aile içinde yaşadığı duyguların hem ona mutluluk verdiğine hem de zorluklarla başa çıkma gücü sağladığına inanmaktadır. Gökalp'e göre gerçek mutluluk yalnızca aile ortamında elde edilebilir ve ailede bu duyguları deneyimlemeyen bir kişinin mutlu olması

mümkün değildir. Bu görüşünü 31 Mayıs 1920 tarihli ailesine yazdığı mektubunda şu satırlarla dile getirmiştir: “Ne zaman sizi düşünsem, zihnime tatlı hatıralar gelir. Saadetli anları hatırladığım zaman, fikrim ve hayalim gibi sözlerim de nasıl tatlılaşmasın? Evet, ben burada sıkılmıyorum, Zamanımı boş geçirmemeğe çalışıyorum ve biraz da muvaffak oluyorum; fakat bu muvaffakiyet, ancak sizin tatlı mektuplarınız sayesinde. Aile saadetini duymayan bir adam, hayatı sevmemez. Beni hayata kuvvetli bağlarla rapteden tatlı sevgiler olmasaydı, hiç bu zilletli hayata tahammül edebilir miydim?” (Gökalp, 1965, s. 329).

Sürgünde bulunduğu dönemde ailesine yazdığı mektuplarında Gökalp'in, “aile” ve “millet” kavramları arasında kurduğu bağ ile aileyi toplumların en küçük ama en canlı birimi olarak değerlendirdiği görülmektedir. Gökalp'e göre küçük topluluklar milleti oluşturur. Aile, milletin temel taşı oluşturmaktadır ve bir toplumun aile yapısı ne kadar sağlamısa, milleti de o kadar güçlüdür. Gökalp, iyi bir aileden iyi bir millet doğduğu görüşündedir (Gökalp, 1965, s. 414-415).

Gökalp'e göre, milletlerin gelişmesi ve yükselmesi, ailenin sağlam temellere dayanmasına bağlıdır ve ailenin temel taşı kadın ve kadının eğitimi oluşturmaktadır. Gökalp, kadınların yeterince eğitilmemesi nedeniyle aile ve dolayısıyla milletin yeterince yükselememiş olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, kadınların eğitimi en önemli konular arasında yer alır ve kız okullarının açılmasına öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gökalp, ailenin yapısını kültür ve medeniyet açısından iki ana kategoriye ayırır: asri aile ve milli aile. Asri aile, Avrupa milletlerinin aile anlayışını yansıtmaktadır ve Gökalp'e göre, uygun bir aile tipi değildir. Gerçekten ideal olan aile tipi, milli ailedir; bu aile tipi kültürel temellere dayanır ve bireyin eğitiminde en ideal model olarak kabul edilmektedir (Celkan, 1990, s. 88-89). Gökalp'e göre ailenin temelini oluşturan kadının eğitimi, milletlerin gelişmesi ve yükselmesi için önem taşımaktadır. Milli aileyi bireysel eğitimde uygun görmektedir. Çünkü kültürel değerlere dayanan, bu değerlerin korunması ve aktarılması açısından da önemli olması sebebiyle Gökalp, milli aileyi ideal aile modeli olarak görmektedir.

“Muasırlaşmak, şekilce ve maişetçe (yaşayışça) Avrupalılara benzemek değildir. Ne zaman malumat (bilgiler) ve masnuat (sanatlar) iktibas (alıntı) ve iştirası (satın alınma) için Avrupalılara ihtiyaçtan müstağni (gerek duymayan) olduğumuzu görürsek, o zaman muasırlaşmış olduğumuzu anlarız.” (Gökalp, 1918, s. 16).

Gökalp'in, milli aile vurgusu, muasırlaşma kavramını anlamak için önemli bir ipucu sunmaktadır. Gökalp'e göre muasırlaşma kavramı Batı medeniyetinin olumlu yönlerini alarak çağdaşlaşmayı sağlamayı, ancak bunu gerçek milli değerlere uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple Batı'daki “asri aile” modeli yerine kültürel değerlere dayanan “milli aile” modelini savunmaktadır.

Gökalp, modernleşme ile birlikte geleneksel aile yapısının dönüşümünü vurgulamıştır. Ancak bu dönüşüm, Hobsbawm'ın “Geleneğin İcadı” (1992, s. 3-6) anlatımında ifade edildiği gibi, geleneklerin modern süreçte yeniden inşa edilmesiyle ilerlemektedir. Gökalp'in 'milli aile' vurgusu, modernleşmenin Batı'daki sekülerleşme sürecinden farklı bir yöne evrimleşmenin ortaya çıktığı görülüyor. Bu bağlamda, modern geleneklerin oluşumu, toplumsal değerlerin yeniden yorumlanması da devam ediyor.

Gökalp, aileyi bireysel faziletlerin yanı sıra toplumsal faziletlerin de gerçek okulu olarak görmektedir. Ona göre, aile bireyleri yaşamlarının ilk dönemlerinde bu okulda sevdiği kişilerin zorluklarıyla başa çıkmayı, onları büyüten anne ve babanın fedakârlığını takdir etmeyi ve onların otoritesine saygı göstermeyi öğrenmektedir. Ayrıca, kardeşleri eşit bireyler olarak görmeyi ve daha sonra kendi çocuklarını sabırla yönetmeyi de öğrenmektedir. Gökalp'e göre, bu eğitim süreci aile bireylerine, başkalarına daha derin bir şefkat göstermeyi, mağdur olmadan kendilerine saygı göstermeyi, hesap yapmadan fedakarlık etmeyi, şikayet etmeden meşru otoritelere itaat etmeyi, zaaf göstermeden adaleti sağlamak için çaba göstermeyi ve zorbalık yapmadan liderlik etmeyi öğretmektedir (Gökalp, 2006, s. 846). Gökalp'in düşüncesine göre, aile yalnızca bireysel değil

aynı zamanda toplumsal faziletlerin de öğrenildiği bir okul görevi görmektedir. Bireylerin hayata hazırlandığı bu kurum, temel değerleri ve toplumsal normları öğrendiği birincil kurum olarak belirtilmektedir. Bunun yanı sıra bu değerler, sağlıklı ve güçlü bir milletin temelini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Gökalp'in aile anlayışı, toplumsal yapının ve kültürel değerlerin korunması açısından ailenin önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Aile, bireylerin toplumsal normlara uygun olarak yetişmesini sağlayarak toplumun kültürel değerlerini sürdüren bir yapı olması ile Gökalp'in sosyolojik düşüncelerinin merkezinde önemli bir yere sahiptir.

3. Modernleşmenin Aile Üzerindeki Etkileri

Tarih boyunca yaşanan en köklü toplumsal değişimlerden biri modernleşmedir. Giddens'a göre, modernleşme 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar süren üç yüz yıllık bir tarihsel gelişmeler sürecidir. Modernleşme, geleneksel toplum tarzının kurumlar, değerler, inanışlar ve üretim ilişkilerinden yenilerine geçişi ifade etmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte üretim, kentleşme ve göç gibi birçok sosyal olgu meydana gelmektedir. Aydınlanma hareketi ise ilerleme, sekülerizm, bireycilik, hümanizm, rasyonalizm ve pozitivism gibi düşünce ve değerlerin yaygınlaşmasını sağlamış, entelektüel dünyayı yeniden şekillendirmektedir (akt. Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 122). Radikal bir dönüşüm süreci olarak değerlendirebileceğimiz modernleşme, çok boyutlu ve karmaşık bir değişim sürecidir. Sanayi Devrimi ve Aydınlanma hareketi ile birlikte ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel alanlarda köklü dönüşümleri beraberinde getirmiş, bu dönüşüm birçok alanı derinden etkilemiştir. Bu alanlardan biri de ailedir.

Bu süreçte, aile toplumsal yapının en küçük birimi olarak önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'de aile yapısı, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hızlı bir değişim süreci geçirmiştir. Yeni kurulan devletin altyapısını oluşturan devrimler, aile ile birlikte toplumun tüm kurumlarında modernleşmeyi hızlandırmıştır. Ayrıca, 1950'lerden itibaren sanayinin gelişmesi ve tarım faaliyetlerinin azalmasıyla birlikte kentlere doğru gerçekleşen göçler, aile yapısı üzerinde de etkili olmuştur. Sanayileşme, kentleşme, eğitim olanakları ve teknolojik ilerlemeler, geleneksel toplumların modern toplumlara dönüşümünde kritik rol oynamıştır. Kırsal bölgelerde geleneklere dayalı ve yerel coğrafi ve kültürel özelliklere göre şekillenen aile yapısı, büyük şehirlerde değişim baskısı altında kalarak yeniliklere uyum sağlamaya başlamıştır. Bu aile yapısındaki değişimler, yalnızca büyük kentlerle sınırlı kalmayıp, toplumun tüm kesimlerini etkilemiştir (akt. Koç, 2018, s. 46; Karagöz, 2015, s. 3).

Kadının iş yaşamındaki rolü, özellikle ekonomik zorlukların yaşandığı dönemlerde genellikle yedek bir güç olarak değerlendirilmiştir. 18. yüzyılda Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi, yeni pazarlar açarak üretim yöntemlerini ve toplumsal yapıyı köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu dönüşümle birlikte iş gücü talebi artmış, iş bölümü genişlemiş ve el sanatları ile lonca örgütleri önemini kaybetmiştir. Bu durum, kadınların ekonomik alanda daha görünür hale gelmesine olanak sağlamıştır. Sanayi Devrimi ile kadınlar çalışmaları karşılığında ücret almaya başlamış ve eğitilmiş kadın sayısındaki artış, kadınların iş gücündeki varlığını destekleyen bir faktör olmuştur (Gökkaya ve Kocacık, 2005, s. 197). Türkiye'de kadının iş yaşamına katılımı, kentleşme süreci ve küreselleşmeyle artan sektörler arası rekabet bağlamında iki ana aşamada değerlendirilebilir (Gökkaya ve Kocacık, 2005, s. 200). Kentleşme, bazı durumlarda kadınların iş gücüne katılımını sınırlamış, üst sınıflarda ise ekonomik refah, kadınların iş yaşamındaki rolünü azaltmıştır. Ancak bu sınırlamalara rağmen, üst sınıflarda çalışan kadınların varlığı gözlemlenmiştir. Göç sürecinde kadınlar, genellikle aynı sektörlerde çalışmayı sürdürmüş ancak bu süreçte beklenen yapısal değişimler yeterince gerçekleşmemiştir. Türkiye'de kadınlar çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak ya da düşük ücretli ve sigortasız işlerde çalışmaktadır. Köylerde ücretsiz aile işçiliği yaygınken, şehirlerde kadınlar daha çok ücretli işlerde yer almaktadır. Ancak eğitim eksikliği ve geleneksel ev işleriyle sınırlı kalmaları, kadınların farklı sektörlerde yükselmesini ve idari pozisyonlara ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Çalışan kadınlar, ev ve iş yaşamını dengelemekte güçlük çekmekte ve genellikle her iki sorumluluğu da üstlenmek

zorunda kalmaktadır. Bu durum, literatürde “çifte yük” olarak adlandırılmaktadır (Hakim, 2000, s. 46-48).

Modernleşme süreci, toplumsal cinsiyet rollerinde dönüşüme yol açarak geleneksel aile yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Ziya Gökalp (2003, s. 155), kadını ailenin kültürel ve milli değerlerinin taşıyıcısı olarak tanımlarken, modernleşmeyle birlikte kadınların iş gücüne katılımı ve toplumsal görünürlüğüne artması, bu rollerin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu süreçte aile içindeki iş bölümü, kadın ve erkek rollerinin eşitlenmesine yönelik adımlar atılmasını sağlamıştır (Bianchi, 2011, s. 22). Ancak kadınlar, geleneksel rollerini sürdürürken bir yandan da iş yaşamındaki sorumluluklarıyla artan yükleri omuzlamak zorunda kalmıştır. Bu durum, kadınların iş gücüne katılımıyla birlikte ortaya çıkan ve hâlâ devam eden “çifte yük” sorununu doğurmuştur. Kadınların iş hayatında daha güçlü adımlar atabilmeleri için fırsat eşitliğine yönelik adımların atılması büyük önem taşımaktadır.

İnsanlığın hızlı değişimi aile kurumunu da derinden etkilemiş ve bu değişim aileyi hem toplumsal hem de sosyolojik açıdan önemli kılmıştır. Batı dünyasının yükselişi ile birlikte değerlerdeki değişim, bireyleri ve dolayısıyla aileyi etkilemiştir. Modernleşme süreci, aile yapısını ve kadının rolünü hem yapısal hem de kültürel olarak değiştirmiştir (Çelik, 2009, s. 6). Modernleşme süreci, kadınların iş gücünün azalması ve toplumsal rollerinin kaybı ile birlikte aile oluşumuna yol açmıştır. Ancak bu süreçte, kadınların annelik sorumluluğunu ihmal ettiği iddiaları, toplumsal cinsiyet rolleri üzerine yapılan çalışmalarla eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir (Hakim, 2000, s. 45- 47). Bireysel mutluluk ve sosyal ilişkilerde, aile yapısındaki dönüşümün karmaşıklığı ve çok boyutlu bir oluşumu olduğu unutulmamalıdır. Bu durumun temel nedeni, bireysel ihtiyaçların ön plana çıkmasıdır. Modern söylemler kadının mutluluğunu vaat etse de, bu vaatler genellikle karşılanmamaktadır çünkü modernleşme, insanın doğal duygularını göz ardı eden bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, kadının aile içinde değişen rolü, modernleşmenin fitrata aykırı etkilerini açıkça gözler önüne sermektedir (Karslı, 2019, s. 6). Karslı'ya (2019, s. 6) göre, modernleşme kadının annelik rolünü ihmal etmesine sebep olan tutumları beraberinde getirmiş ve insanın doğal duygularını göz ardı ederek vaat ettiği mutluluğu sağlayamamıştır.

Geleneksel aile yapısındaki iş bölümü değişmeye başlamış, kadın ve erkek arasında eşit hakların sağlanması gündeme gelmiştir. Bu değişim, erkeklerin kadın rollerini üstlenmeye başlamasına neden olmuş ve aile içindeki roller modernleşmenin de etkisiyle dönüşmüştür (Tekin, 2009, s. 4). Modernleşme ve dünyevileşme, geleneksel aile modelini sorgulatarak, kadın ve erkek arasında yeni bir rol dağılımını teşvik etmiştir. Bu süreçte, bazı ilişkilerde sadakat ve bağlılık gibi geleneksel değerler zedelenmiş ve Avrupa'daki kadınların savunduğu özgürlük anlayışı ile Türkiye'deki kadınların istekleri arasında bir karışıklık yaşanmıştır (Said Halim Paşa, 1989, s. 145). Batılılaşma ile birlikte, kadın ve erkek ilişkileri ticari ortaklıklar gibi bir yapıya dönüşmüş ve aile içindeki bireyler, kendi bağımsız hayatlarını sürdürmeye başlamıştır. Bu durum, evin bir "otel" gibi işlev görmesine neden olmuş, çalışan kadınlar ve erkekler, maddi yeterlilik gibi kriterlere dayalı ilişkiler kurar hale gelmektedir.

Ahlak, toplumsal hayatın sürekliliği için temel bir unsurdur; bireylerin ve toplumların değerlendirme kriterleri genellikle ahlaki temellere dayanır. Ahlak konusunu ele alan filozoflar, bilim adamları ve sosyologlar, bu alanı derinlemesine incelemişlerdir. Saint-Simon, toplumsal bunalımları ahlaki çöküşlerle ilişkilendirirken, Durkheim ahlaki toplumsal bir süreç olarak ele almıştır. Tarih boyunca çeşitli toplumların bunalım ve huzursuzlukları, ahlaki çöküşlerle açıklanabilir; örneğin, Roma ve Doğu Roma İmparatorluklarının çöküşü, ahlaki yıkımın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Osmanlı döneminde de ahlaki konulara büyük önem verilmiş, Said Halim Paşa gibi âlimler ahlaki merkezi bir tema olarak işlemişlerdir (Karslı, 2019, s. 7). Said Halim Paşa ahlaki toplumların gelişmesinde önemli bir unsur olarak görür ve Osmanlı'nın çöküşünü açıklarken sıkça ahlak konusuna değinir (Danış, 2022, s. 316-317). Toplumların ahlaki yapısı ne kadar güçlü olursa, refah ve mutluluk da o denli yüksek olur. Ancak ahlaksızlık toplumsal temelleri sessizce eritebilir ve bu durum fark edildiğinde genellikle geç

olabilir. Geleneksel kontrol mekanizmaları, zamanla etkisini yitirmiştir. Modernleşme sürecinde aile yapısındaki değerler ve normlar değişmiş, bireysel talepler artmış ve aile içi bağlar zayıflamıştır. Din olgusu, aile yapısının sağlıklı iletişim donanımlarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır, ancak dini değerlerin yozlaşması aileyi de olumsuz etkilemektedir. Bu durum boşanmaları artırmakta ve evlilik yaşını ertelemekte, modern dünyada birlikte yaşama daha cazip hale gelmektedir. Sonuç olarak, ahlak ve dini değerler toplumsal sağlık ve refah için kritik öneme sahiptir ve bunların yokluğu toplumsal sorunlara yol açmaktadır (Karlı, 2019, s. 8). Toplumsal düzenin ve refahın temelini oluşturan ahlaki değerler, birçok toplumun çöküşüne zemin hazırladığı gibi toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Modernleşme ile birlikte geleneksel kontrol mekanizmaları toplum üzerindeki etkisini yitirmiş, dini değerlerin yozlaşması aile yapısını olumsuz etkilemiştir. Bu yozlaşma, toplumsal yapıyı ve kültürel değerleri tehdit eden, bireysel ve toplumsal değerlerin kaybolmasına işaret etmektedir. Dolayısıyla modernleşmenin toplum yapısı üzerindeki etkisini olumlu yöne çevirmek değerlerin korunması ile mümkün kılınacaktır.

Sosyal yapının temel unsurları, toplumsal değerlerin benimsenmesi ve sürdürülmesinde kritik bir rol oynar; bu değerler sosyal grupların kimliğini belirler ve insan davranışlarının temelini oluşturur. Eğitim gibi önemli gelişmelerin ailede başladığı düşünülünce, aile değerlerin aktarımında büyük bir öneme sahiptir. Geçmişte geniş aile yapıları sayesinde bu değerler çocuklara rahatça aktarılırken, günümüzde bu durum genellikle anne-babaların sorumluluğundadır (Turgut, 2010, s. 51). Günümüz dünyasında aile ve aile çevresindeki problemler, değişim ve dönüşümler toplumsal yapıda geniş etkiler yaratmaktadır. Süregelen sosyal değişimler ve buhranlar, yeni kurumların ortaya çıkmasına ve bunların toplumla uyum sağlamasına yol açar; bu süreçte çeşitli sarsıntılar ortaya çıkmaktadır (Topçu, 2006, s. 112). Geniş aile yapılarının yerini çekirdek aile yapısına bırakması, geleneksel değerlerin aktarımı üzerinde önemli bir etkiye neden olmuştur. Eskiden geniş ailelerde büyükanne ve büyükbabalar gibi ailenin birçok üyesi çocukların yetiştirilmesinde ve değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktaydı. Bu toplumsal yapı, çocukların geleneksel değerleri doğal bir şekilde öğrenmesini mümkün kılar ve içselleştirilmesine imkan sağlardı. Günümüzde çekirdek aile yapısının artması ile birlikte çocukların dünyasını şekillendiren aile fertlerinin sayısını azaltmış ve bu sorumluluğu anne babalara yüklemiştir. Bu değişim bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Anne-babaların çalışma tempoları, modern yaşamın getirdiği sorumluluklar, çocuklarla yeterli zaman geçirmelerini ve dolayısıyla değer aktarımını zorlaştırmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi, çocukların değerler dünyasını farklı şekillerde etkilemektedir. Küreselleşme ile birlikte farklı kültürlerin etkileşiminin artması da geleneksel değerlerin aktarımı üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel değerlerin korunması ve nesilden nesile aktarımının devam ettirilebilmesi için ailelerin ve eğitim kurumlarının bir bütün olarak çalışması gerekmektedir.

Sanayi devriminin başlamasıyla birlikte eski ve yeni yaşam sistemleri arasındaki farklar belirginleşmiş ve bu dönüşüm, büyük buhranlara neden olmuştur. Çiftçiler, topraklarını bırakarak fabrikalarda çalışmaya başlamış ve köylerini terk ederek şehre akın etmiştir. Şehirdeki aileler, geleneksel alışkanlıklarını ve iş birliği anlayışlarını kaybetmiş, bu durum aile birliğini zayıflatmıştır. Sanayileşme, sadece üretim yöntemlerini değil, tüm sosyal ilişkileri de değiştirerek ailenin yapısını etkilemiştir (Aktay, 2004, s. 71). Modern dönemle birlikte eski değerlere olan bağlılık azalmış ve bu durum her aile için geçerli olmasa da işçi ailelerinde bağlılık, saygı ve karşılıklı yükümlülükleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Ekonomik baskılar ve dini inançların gevşemesi, aşk ve ailevi bağların zayıflamasına neden olmuştur. Bu durum aile kurumunun devamını tehlikeye atmıştır (Topçu, 2006, s. 113). Sanayi devrimi ile birlikte toplumsal alanda meydana gelen değişim aile kurumunun değişmesinde yol açmış ve bu değişim aile kurumunu derinden etkilemiştir. Köyden kente göç beraberinde geleneksel aile bağlarının zayıflamasını getirirse de farklı aile bağlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ekonomik alanda meydana gelen baskılar ve dini inanç sistemindeki değişimler, aile içi bağlarda değişikliğe neden olmuştur.

Modernleşmenin beraberinde getirdiği sorunlar, ailevi buhranların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Aile, toplumun sürekliliğini sağlayan, bireylerin karakter gelişimini destekleyen ve toplum standartlarına uygun bireyler yetiştiren temel bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin doğdukları andan itibaren sosyal ilişkilerinin temelini attığı ilk alan ailedir dolayısıyla aile toplumun özünü oluşturmaktadır. Aile, bireylerin kişiliklerinin oluştuğu ve olgunlaştığı bir kurum olup, aynı zamanda kimliklerini şekillendiren bir yapıdır ki kimlik, bireyin var oluşunun ve farklılığının ifadesidir, bu nedenle ailenin toplumun en önemli yapı taşlarından biri olduğu görülmektedir.

Bir toplum, aile kavramlarını ve bağlarını sürdürdüğü sürece varlığını devam ettirebilmektedir. Ancak aile, geçmişten günümüze kadar sürekli olarak çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Batı'da olduğu gibi ülkemizde de aile kurumunda çözümler yaşanmaktadır. Batı'da serbest yaşam biçiminin bir kültür haline gelmesi durumunun Türk toplum kültürüne de yansımaları görülmektedir. Dolayısıyla, aile ve evlilik kurumuna olan ilgi azalmış, aile ile ilgili değerlerin tam anlamıyla kavranamaması nedeniyle kurumda dağılmalar ve yıpranmalar gözlemlenmektedir.

Tanzimat döneminden itibaren, ülkemizde aile ve kadın üzerindeki planlamalar önemli bir oranda batılılaşma süreciyle ilişkilendirilmektedir. Modernleşme, batılılaşma olarak algılanmış ve bu algı ailenin devam eden süreçte büyük bir engel olarak görülmesine neden olmaktadır. Batılılaşma anlayışı, kadını ve erkeği karşıt varlıklar olarak konumlandırmaktadır. Ancak önemli olan bu iki bireyin birbirini tamamlaması gerektiği noktası vurgulanmaktadır. Kadının aile içindeki rolünü ve kimliğini anlamak konuyu anlamak için önemli görülmektedir. Kadın ailenin temelini oluşturmaktadır. “Yuvayı dışı kuş yapar” atasözü, kadının sorumluluğunu yüceltmekten ziyade, ailedeki önemli rolünü ifade etmesi noktasında önemli bir tespit olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aile kurumu, kendisini oluşturan değerlerle birlikte yok edilemeyen ve yerine konulması zor olan bir yapıdır. Toplumun modernleşmesi sürecinde, aileye taşıyıcı bir rol atanmıştır (Aktaş, 1992, s. 7). Kapitalizmin yaygınlaştırdığı çekirdek aile modeli, sosyal ve kültürel normlarda önemli dönüşümlere neden olmuştur. Bu dönüşüm, Weber'in “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” eserinde ortaya çıktığı gibi, modernleşmenin dini ve ekonomik değişimlerle iç içe bir yapının oluştuğunu göstermektedir (Weber, 2011, s. 35-38). Ancak bu süreç, toplumsal değerlerin yeniden yorumlanması da devam etmektedir.

Çekirdek aile modelinin küresel yaygınlaşması, modernitenin evrenselliğini vurgulayan bir çaba olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda, ortaya çıkan sorunlar modern düşüncenin yaygın etkisiyle ilişkilendirilmektedir. Aile, milletlerin ve toplumların temel taşıdır; bu nedenle, ailenin bir arada kalması ve sürekliliği eşler arasındaki sevgi, saygı, uyum ve anlaşmaya bağlanmaktadır. Sağlıklı ve mutlu nesiller yetiştirmek ve çocukların geleceğini sağlam temellere dayandırmak, ancak mutlu bir aile yapısıyla mümkün olabilmektedir.

4. Modern Aile Yapısındaki Değişimler

Modernleşme sürecinin meydana getirdiği değişimlerle birlikte geleneksel aile yapısının yerini modern aile almaktadır. Ancak modernleşmenin durağan bir yapıda olmaması ve sürekli bir ilerleme sürecinde olması sebebiyle modern aile yapısı da kendi içerisinde önemli dönüşümler geçirmektedir. Bu dönüşümlerin nedenleri arasında teknolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler bulunmaktadır. Bu değişimler, ailenin tanımını, işlevlerini ve bireyler arasındaki ilişkileri yeniden şekillendirmektedir. Modernleşmenin getirdiği değişimlerden biri kadının iş gücüne katılım sağlaması ile birlikte geleneksel aile rollerinin esnekleşmesi ve ev içinde kadın ve erkek arasında daha eşitlikçi rol paylaşımı teşvik edilmektedir. Modern aile yapısında meydana gelen dönüşümler yalnızca kadının iş gücüne katılım sağlaması ile açıklanamaz bunun yanı sıra teknolojiye meydana gelen hızlı değişimler ve bu değişimlerin toplumsal yapı üzerindeki etkileri,

boşanma, evlilik dışı ilişkiler, LGBT+, çok kültürlülük ve küreselleşmenin etkilerinin sebep olması ile meydana gelmektedir. Feminist teorisyen Judith Butler (1990, s. 12-15), toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edildiğini belirtirken, modern aile yapısındaki dönüşümün kadın ve erkek rollerini yeniden tanımlamayı savunmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar, modern aile yapısının sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynamaktadır.

Teknolojik gelişmelerin modern aile yapısında meydana gelen değişimlerde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Aile içindeki iletişimi önemli oranda etkileyen unsurlardan biri dijital teknolojilerde meydana gelen değişimler ve internetin hızlı bir şekilde yaygınlaşmasıdır. Aile üyelerinin uzaktan iletişim kurmalarını sağlayan sosyal medya, yüz yüze iletişimin azalmasına ve aile içi iletişimin durağanlaşmasına neden olmuştur. Teknolojinin aile içinde zaman yönetimi ve bireylerin birbiri ile olan ilişkileri üzerindeki etkileri, modern aile yapısının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Valkenburg ve Peter, 2011, s. 135-142). Teknolojinin gelişme göstermesinin aile üzerinde olumlu ve olumsuz yönde etkileri bulunmaktadır. Ailenin uzakta olsa bile birbiri arasındaki iletişimi devam ettirirken aynı ortamda bulunan aile bireylerinin birbiri arasındaki iletişimi kısıtlanmış ve zaman yönetimini değiştirmiştir. İnternetin hızlı bir şekilde gelişme göstermesi birçok alanda kolaylık sağladığı gibi yüz yüze iletişimin azalmasına neden olmuştur. Bu ve bunun gibi sebepler sonucunda teknolojide meydana gelen değişimler toplumsal dinamiklerde değişikliğe neden olduğu gibi aile içi ilişkiler üzerinde de olumlu ve olumsuz değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Modern aile yapısındaki bir diğer belirgin değişim, boşanma oranlarındaki artıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren boşanma oranlarında bir artış gözlenmiştir. Bu artış, aile birliğinin daha az kalıcı ve esnek bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir (Amato, 2000, s. 1269-1287). Bireylerin kişisel mutluluk ve tatmin arayışlarının aile yapısını nasıl etkilediğini boşanma oranlarındaki artış göstermektedir. Boşanma ile birlikte yeniden evlenme ve karma aile yapıları görülmektedir bu durum modern aile yapısının çeşitliliğini arttırmaktadır (Sweeney, 2010, s. 759-783). Boşanma oranlarında meydana gelen artış, toplumsal ve kültürel dinamiklerin bir varlığı olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu artış, aile içindeki rollerin, beklentilerin ve bu beklentilere yönelik anlayışın bir dönüşümüne girdiğini göstermektedir. Aile birliğinin daha az kalıcı ve esnek bir yapıya dönüşmesi, bireysel özgürlüklerin ve kişisel tatmin arayışlarının ön plana çıktığını gösteren bir durumdur. Boşanma bir yandan uyumsuz evliliklerin sonlandırılmasını sağlarken aynı zamanda bireylerin kendi mutluluklarını daha fazla önemsemesinin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Modern toplumlarda kişisel gelişimin ön plana çıkması, sosyal ilişkilerin önem kazanması, evlilik ve aile hayatı üzerindeki beklentilerin daha çok bireysel mutluluk ve duygusal bağlılık üzerinden şekillenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla aile birliğinin sürekliliğinin sağlanması zorlanmıştır. Artan boşanma oranlarıyla birlikte, yeniden evlenme oranları artmış ve esnek aile yapıları benimsenmiştir. Yeniden evliliklerle birlikte karma aile tipleri ortaya çıkmış ve aile çeşitliliği sayısında gözle görülür bir artış olmuştur.

Modern aile anlayışında önemli değişimlerin meydana gelmesinde bir diğer faktör ise evlilik dışı ilişkiler ve LGBT+ bireylerin aile kurma haklarıdır. Evlilik dışı ilişkilerin toplumsal kabulü, aile yapısının daha az geleneksel ve daha çeşitli hale gelmesine katkıda bulunmuştur (Perry ve Whitehead, 2016, s. 391-403). Evlilik dışı ilişkilerin artışının önemli bir nedeni modernleşmenin getirilerinden biri olan bireyselleşmedir. Bireyler evliliğe karşı mesafeli davranmakta, istikrarsız birlikteliklere talep göstermekte bununla birlikte dolaylı olarak ailenin içindeki değerleri yok saymaktadır. Bireyselleşmenin artışı evlilik dışı ilişkilerin artmasına neden olurken aynı zamanda güvene dayalı evliliklere karşı modası geçmiş bir kurum sıfatı yüklenmeye başlamıştır. Bu durum yalnızca aileye olan güveni sarsmakla kalmayıp ailenin risk altında olmasına neden olmaktadır (Beyaz Özbey, 2020, s. 1738-1739). Modernleşme süreci, sadece toplumsal cinsiyet rollerinde değil, aynı zamanda geleneksel normların kullanımında cinsel kimlik ve aile yapısı da etkili olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarıyla birlikte LGBT+'ların aile kurma hakları, modern aile yapısının daha kapsayıcı ve çeşitli hale getirilmesi sağlandı.

Rosenfeld (2014, s. 8), LGBT+'ların aile yapılarının sosyal kabul görmesiyle birlikte toplumsal normlarda daha geniş bir değişimin yaşandığını ifade etmektedir.

Türkiye'de LGBT+'ların haklarının yasal olarak düzenlenmesine yönelik sınırlama olsa da, büyük şehirlerde görünenlerin büyümesi ve toplumsal kabullerin ilerlemesi, modern aile tanımının daha kapsayıcı bir yapının geliştirilmesini sağlıyor (Öztürk ve Yalçın, 2020, s. 50-55). Gökalp'in aileyi milli varlığının taşıyıcısı olarak tanımladığı düşünceleriyle birlikte değerlendirildiğinde, bu tür dönüşümler, aile yapısının dinamik ve değişime açık bir yapı olduğunu göstermektedir. Türkiye'de bu konuda henüz tam anlamıyla bir yasal düzenleme bulunmamasıyla birlikte, toplumsal kabul ve görünürlük açısından önemli adımlar atılmaktadır (Öztürk ve Yalçın, 2020, s. 45-55). Modern aileler biyolojik bağlarla sınırlı olmaktan çıkmış, duygusal ve sosyal bağları ön planda tutan bir anlayış haline gelmeye başlamaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte, özellikle sosyal medya ve online arkadaşlık platformlarının çoğalması insanların ilişki kurma biçimlerinin de değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişim, hem evlilik dışı ilişkilerin artışına hem de LGBT+ bireylerin daha görünür hale gelmesini sağlamış dolayısıyla toplumsal kabulün artmasına katkıda bulunmuştur. Özellikle büyük şehirlerde ve genç nüfusun arasında LGBT+'ların savunulması, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının güçlenmesine ve aile kavramının daha kapsayıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Modern aile yapısında meydana gelen bu tür değişimler, toplumların daha hoşgörülü aynı zamanda özgürlükçü ve kişisel haklara destek veren bir varlığı ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Küreselleşme ve çok kültürlülük, modern aile yapısında belirgin bir değişim yaratmıştır. Göç ve uluslararası etkileşimler, aile yapılarındaki kültürel çeşitliliği arttırmış ve farklı kültürel normların aile içindeki rolünü güçlendirmiştir (Yıldırım, 2023, s. 145-165). Bu süreç, aile içindeki ilişkileri ve toplumsal rollerin biçimlenmesini derinden etkilemiş ve daha heterojen, kültürel olarak zengin aile yapılarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Kültürel çeşitliliğin artması, aile dinamiklerini yeniden şekillendirirken bireylerin farklı kültürel arka planlardan gelen norm ve değerlerle etkileşim içinde olmalarını sağlamaktadır. Bu etkileşim aile içindeki değerler ve normları etkilemekte ve dönüştürmektedir.

Tartışma

Gökalp'in modern aile anlayışı ile günümüzdeki aile yapılarında meydana gelen değişimleri karşılaştırdığımızda, hem Gökalp'in öngörülerinin geçerliliği hem de modern aile dinamiklerini değerlendirilebilmektedir. Gökalp aileyi yalnızca biyolojik bir birliktelikten ibaret görmemiş aynı zamanda kültürel ve sosyal işlevleri olan bir kurum olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama modern aile yapısındaki değişimlerin anlamlandırılmasında önemli bir temel sunmaktadır. Gökalp, özellikle geleneksel aile değerlerinin korunmasının ve sosyal bağların güçlendirilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Günümüzde modernleşmenin getirdiği değişimlerle birlikte modern toplumlarda geleneksel aile değerlerinin ve sosyal normların yerini korumak giderek zorlaşmaktadır. Boşanma oranlarında görülen artış, evlilik dışı ilişkilerin kabulü ve bireysel tercihlerin ön planda olması Gökalp'in değer kaybına ilişkin endişelerini doğrular bir nitelik taşımaktadır. Gökalp aile içerisinde norm ve değerlerin korunmasıyla ailenin güçlü kalacağını savunurken, modernleşmenin getirdiği değişimlere ayak uydurmaya çalışan aile içinde değer kaybı meydana gelmektedir. Ailenin karşılaştığı bu zorluk, dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadır. Aile içinde değerlerin korunması zorlaştığı için yeni formların kabulü kolaylaşmaktadır.

Gökalp'in aile içindeki rol dağılım görüşleri incelendiğinde geleneksel normlara ve değerler çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğini savunan bir anlayış benimsemiştir. Bu anlayışa göre erkekler ekonomik sorumluluğu üstlenir ve kadınlar ev içi rollerini yerine getirmektedir (Gökalp, 2003, s. 155). Roller ve geleneksel değerler üzerine yer alan bu görüşleri, aslında aile içinde var olan hiyerarşik yapıyı ve bu rollerin belirli bir düzene göre dağıtılmasını vurgulamaktadır. Gökalp'e göre, bu rollerin aile içindeki dağılımı toplumsal uyumu sağlayabilmek açısından önemlidir. Gökalp'e göre, kültürel değerlerin nesilden nesile

aktarılmasını sağlayan aile, toplumsal ve kültürel sürekliliği sağlamak için kritik bir yapıdır. Modernleşme sürecinde, modern topluma uyum sağlarken bu değer ve normların korunması istikrarın sağlanması için gereklidir. Türkçülüğün Esasları eserinde kadınların toplumsal rollerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesinin modernleşme sürecinde önemli olduğunu savunmuş ancak bu süreçte geleneksel aile bağları ve değerlere bağlılığı savunmuştur. Kadınların iş yaşamına dahil olmaları ile birlikte toplumsal ve ekonomik rollerde değişimi beraberinde getirmiştir. Bunun temel sebebi ise kadının iş gücüne dahil olması ile rollerinin artması hem aile içinde hem de iş yaşantısında denge kurmasını zorlaştırmıştır. Gökalp'in görüşleri bu noktada çelişmektedir. Modernleşme ile birlikte rollerde kaçınılmaz bir değişim görülmektedir.

Geleneksel aile formlarının değiştiğini gösteren bir diğer durum ise evlilik dışı ilişkilerin kabulü ve LGBT+ bireylerin aile kurma haklarının kabulü olgularında kendini göstermektedir. Toplumsal normların belirli bir düzende korunması gerektiğini savunan Gökalp'in görüşünün aksine modern toplumlarda yeni aile formları ortaya çıkmış ve bu ortaya çıkan aile formları ve sosyal norm değişiklikleri geleneksel değerlerin sınırları ile çelişmektedir. Çünkü ortaya çıkan yeni aile formları geleneksel normların genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Kısaca özetlemek gerekirse Gökalp'in geleneksel değerlerin ve normların korunması gerektiğine dair görüşü, yeni ortaya çıkan değerler ile uyumsuzluk yaratmaktadır.

Gökalp'in aile içindeki kültürel ve sosyal bağların korunmasına dair vurgusu, modern teknolojik gelişmeler ile birlikte yeni bir boyut kazanmış kültürel çeşitlilik bu değişimi hızlandırmıştır. Teknolojide meydana gelen hızlı değişim aile içi iletişimi etkilerken hem olumlu hem de olumsuz anlamda bireyleri etkilemiş uzak mesafe iletişimi kolaylaştırırken fiziksel iletişimin azalmasına neden olmuştur. Gökalp'in geleneksel değerlerin korunmasına dair görüşlerini teknoloji ve kültürel çeşitlilik bağlamında ele aldığımızda; teknolojinin ilerlemesi kültürel değerlerin yayılmasını kolaylaştırırken bu değerlerin korunmasını zorlaştırmaktadır. Küreselleşme ve çok kültürlülük ile birlikte aile yapısında meydana gelen kültürel çeşitlilik geleneksel aile yapısında değişimlerin olduğunu göstermektedir. Bu noktada Gökalp'in modernleşme sürecinde uyum sağlama önerisi ile birlikte gelenekseli koruma düşünceleri birbirine zıt düşmektedir. Çünkü modern çok kültürlü toplumlarla uyum sürecinde geleneksel olan ile çeşitli kültürleri birbirine entegre etme ve mevcut düzeni koruma nasıl mümkün olacaktır?

Gökalp, geleneksel değerlerin korunması gerektiğini savunmaktadır ancak küreselleşmenin beraberinde getirdiği çok kültürlülük, teknolojinin gelişimi, kadınların iş hayatına girişi ile birlikte geleneksel normların korunması görüşü bir arada varlığını devam ettirememektedir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Modernleşme süreci, geleneksel aile yapısını dönüştürerek çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere yol açmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve sanayileşme ile birlikte aile yapısında köklü değişiklikler yaşanmasına neden olmuş, kırsal geleneksel aile yapılarının yerini daha esnek ve modern yapılar almıştır. Kadının iş gücüne katılımı, teknolojinin aile içindeki etkisi ve çok kültürlülük gibi faktörler modern aile yapısını şekillendiren başlıca unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda, modern aile yapısındaki değişimlerin Gökalp'in aile anlayışı ile kıyaslandığında, hem benzer hem de farklı yönleri olduğu görülmektedir. Gökalp, aileyi sadece biyolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin aktarımında kritik bir kurum olarak tanımlamıştır. Modern aile ise, biyolojik bağların ötesine geçerek bireylerin duygusal ve sosyal bağlarla bir araya geldiği, daha çeşitli ve kapsayıcı bir yapıya bürünmektedir. Ziya Gökalp'in aile anlayışı, modern Türk ailesinin şekillenmesinde önemli bir referans noktasıdır. Onun düşünceleri, aile yapısının bireylerin toplumsal normlara uygun olarak yetiştirilmesindeki rolünü ve değer aktarımındaki önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Teknolojinin ilerlemesi aile içindeki iletişimi ve ilişkileri önemli ölçüde etkilemiş, aile bireylerinin yaşam tarzlarını ve etkileşim biçimlerini değiştirmektedir. Ayrıca, boşanma oranlarının artışı, evlilik dışı ilişkilerin kabulü ve LGBT+ bireylerin aile kurma haklarının tanınması gibi sosyal değişimler aile tanımını genişletmiş ve modern aile yapısının çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bu durum, Gökalp'in aile anlayışındaki geleneksel normların modern zamanlarda nasıl evrildiğini gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBT+ haklarının modernleşme sürecindeki aile yapısı sonuçları, geleneksel değerlerle modern normlar arasında yeni bir denge arayışının ortaya çıkması, Gökalp'in "milli aile" modelinin önerisi kültürel değerlerin korunması, bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayan politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm, aile yapısı sürdürülebilir ve kapsayıcı bir temele oturması için kritik bir adımdır.

Sosyolojik perspektiften aile yapısını inceleyen araştırmacılar için şu önerilerde bulunulabilir: Modern aile yapısının çeşitli yönlerini ve dinamiklerini daha iyi anlamak amacıyla farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarda geniş çaplı saha çalışmaları yapılması önerilmektedir. Bu tür çalışmalar, çeşitli aile modellerinin ve bireylerin aile içindeki rollerinin anlaşılmasını sağlayarak toplumsal değişimlerin aile üzerindeki etkilerini detaylandırılması gerekmektedir. Ziya Gökalp'in aile anlayışının modern aile yapısıyla ilişkisini anlamak için tarihsel ve çağdaş perspektiflerin entegrasyonunu sağlayacak kapsamlı bir analiz yapılmalıdır. Bu, geleneksel aile yapısının modernleşme sürecindeki evrimini ve modern aile yapısının kökenlerini daha iyi kavrayabilmek için önemlidir. Türkiye'nin çok kültürlü yapısını dikkate alarak farklı kültürel ve etnik grupların aile yapıları üzerine detaylı çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bu araştırmalar kültürel çeşitliliğin aile yapısı üzerindeki etkilerini ve geleneksel ile modern değerlerin nasıl harmanlandığını anlamaya yardımcı olacaktır. Modern aile yapısındaki değişimlere uyum sağlamak için aile içi ilişkiler ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında eğitim programları ve politikaların geliştirilmesi önemlidir. Bu eğitimler bireylerin ve ailelerin değişen toplumsal normlara ve rollerine daha iyi uyum sağlamasını destekleyecektir. Teknolojinin aile yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar yapılmalıdır. Özellikle dijital iletişim araçlarının ve sosyal medyanın aile içindeki ilişkiler üzerindeki etkileri üzerine daha fazla bilgi edinmek modern çağda aile dinamiklerinin nasıl değiştiğini anlamak açısından önemlidir. Modern aile yapısındaki değişikliklerin etkilerine odaklanarak aile terapisi ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu hizmetler, aile bireylerinin değişen sosyal ve kültürel koşullara uyum sağlamalarına yardımcı olabilir ve aile içindeki sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, modern aile yapısındaki değişimlerin, Ziya Gökalp'in aile anlayışıyla karşılaştırıldığında hem süreklilik hem de değişim içerdiği anlaşılmaktadır. Aile, her ne kadar zamanla değişime uğramış olsa da temel rolünü ve önemini koruyarak, toplumsal yapıların ve kültürel değerlerin sürdürülmesinde kritik bir kurum olmaya devam etmektedir. Gökalp'in modern Türk ailesi anlayışının günümüzdeki etkileri ve değişim süreci, ailenin toplumsal işlevlerinin ve değerlerinin korunmasının yanı sıra modernleşmenin getirdiği yeniliklere değişerek uyum sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gelecekte aile yapısı üzerine yapılacak çalışmaların, hem tarihsel perspektifi hem de güncel değişimleri dikkate alarak ailenin evrimini daha kapsamlı bir şekilde anlamaya katkıda bulunması beklenmektedir.

Kaynakça

- Amato, P. R. (2000). "The Consequences Of Divorce For Adults And Children". *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Aktay, Y. (2004), "Modern Dünyada Ailenin Toplumsal Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar", M.Aydın (Ed), *Aile Sosyolojisi Yazıları içinde*, (ss.181-188). İstanbul: Açılım Kitap.

- Aktaş, C. (1992), *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- BASGM, *Aile Değerleri Araştırması 2010*, M. Turgut,(Ed), Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Beyaz Özbey, İ. (2020). Bireysellik, Belirsizlik Ve Güvensizlik Bağlamında Ailenin Dönüşümü Ve Türkiye'deki Yansımaları. *Turkish Studies - Social*, 15(4), 1737-1751. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43322>
- Bianchi, S. M. (2011). Family Change And Time Allocation İn American Families. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 638(1), 21-43. <https://doi.org/10.1177/0002716211413731>
- Butler, J. (1990). *Cinsiyet Sorunu: Feminizm ve Kimliğin Yıkılması*. Routledge, s. 12-15.
- Canatan, K. (2011). "Aile Kavramının Tanımı", *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Celkan, H. Y. (1990). *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Danış, M.S. (2022). "Said Halim Paşa Düşüncesinde İslam Devletinin Siyasi Yapısı", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8(55): 310-318.
- Gökalp, Z. (1965). *Ziya Gökalp Külliyyatı –II Limni Ve Malta Mektupları*. (Haz. F. A. Tansel). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gökalp, Z. (1918). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, (Haz. M. Özseri). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökalp, Z. (1992). *Türk ahlakı*. (Sad. Yalçın Toker). İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2003). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları.
- Gökkaya, VB ve Kocacık, F. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınların Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-200.
- Hakim, C. (2000). *21. Yüzyılda İş-Yaşam Tarzı Seçimleri: Tercih Teorisi*. Oxford University Press,
- Hobsbawm, E. (1992). *Geleneğin İcadı*. Cambridge University Press.
- Karlı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. *Uluslararası Hukuk Ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, VB (2005). Türkiye'de Çalışanların Kadınları ve Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- Koç, İ. (2018). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu, Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi içinde, *Araştırma ve Politika Serisi*, (65), 36-84.
- Nirun, N. (1999). *Sistemik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şenyurt, C. (2008), " Türk Televizyon Dizilerinde Kadın İmajı", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.
- Özer, F. F. Ziya Gökalp'in Şiir Ve Mektuplarında Çocuk Ve Kadın Eğitimi (Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Denizli.
- Öztürk, M., ve Yalçın, M. (2020). LGBT+ Bireylerin Aile Kurma Hakları Ve Toplumsal Kabul. *Cinsiyet ve Toplumsal Araştırmalar*, 8(3), 45-60. <https://doi.org/10.33708/ktc.798964>
- Paşa, S. H. (1989), *İçtimai Buhranlarımız*, İstanbul: Yöneliş Yayınları.

- Perry, S. L., and Whitehead, A. L. (2016) Religion and Non-traditional Families in the United States. *Sociology Compass*, 10: 391–403. doi: [10.1111/soc4.12370](https://doi.org/10.1111/soc4.12370)
- Rosenfeld, M. J. (2014). *The Age Of Independence: Interracial And Same-Sex Couples In America*. Harvard University Press.
- Sweeney, M. M. (2010). Remarriage And Step-Families: A Review Of The Research. *Journal Of Marriage And Family*, 72(4), 759-783. doi: [10.1007/978-1-4614-3987-5_22](https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3987-5_22)
- Tekin, Mustafa (2009), *Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Topçu, Nurettin (2006), *Sosyoloji*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Valkenburg, P. M., ve Peter, J. (2011). Online Communication And Adolescent Well-Being: A Review Of Research. *Computers in Human Behavior*, 27(1), 135-142. doi:10.1111/j.1083-6101.2007.00368.x
- Yıldırım, E. (2011). “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım., S. (2023). Çokkültürcülük ve Göç. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 145-165. <https://doi.org/10.54707/meric.1263747>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Weber, M. (2011). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 50
2. yazar katkı oranı : % 50